

ИРЕНА ГРИГОРОВА

СКИТНИК В МРАКА

По стъпките на **ВЪЛЧАН ВОЙВОДА**
и неговото злато

Апостроф

ИРЕНА ГРИГОРОВА

СКИТНИК В МРАКА

**По стъпките на ВЪЛЧАН ВОЙВОДА
и неговото злато**

Апостроф

София, 2022

Ирена Григорова
СКИТНИК В МРАКА
По стъпките на Вълчан войвода и неговото злато

Снимковият материал в книгата е предоставен от автора.

© Ирена Григорова, автор, 2022

© Яна Аргиропулос, дизайн на корицата, 2022

© Апостроф – запазена марка на „Алто комюникейшънс
енг пблшинг“ ООД, 2022

ISBN 978-954-2962-89-2

Съдържание

Преговор	7
----------	---

ПЪРВА ЧАСТ

Живот, приключения и битки на Вълчан войвода

Началото	13
Първото злато и идеята за освобождението	15
Пиратското злато	19
Караевренската буна и писъци до небесата, 1804–1805 г.	23
Вълчановият мост	28
Излъганата любов на поп Мартин, 1808–1810 г.	31
Алтърн Стоян	34
Освобождаването на Созопол и гаряването на златото	36

ВТОРА ЧАСТ

200 години легенди и истински истории

За митовете и фактите	43
Наследниците и смъртта	47
Родът Вълчанвойвовоци	52
Ярамаз кая и нетленните останки	59
Вълко Бинбелов ли е Вълчан войвода?	64
Заверата	70
Многото вълчи войводи	76
Римските монетарници	79
Златото на Тъмната река	89
66 каруци еничарско злато	91
Едикуле	93

Вълчан, Созополската гружина и руското командване	97
Построяването на Софийския университет	106
Манастир „Седемте престола“	111

ТРЕТА ЧАСТ

Археолози и иманяри в търсене на съкровища

Треска за Вълчановото злато	123
Преследвачите	128
Къде са опусите на съкровищата?	132
Първите иманяри. Митичният Кръстъо Пулев и златото на поп Мартин, 1899–1956 г.	138
Извора на Самарянката и златото на Бакаджика, 1879–1936 г.	143
Какво търсят цар Борис III и немските археолози на Вълчаново кале? 1920–1943 г. „Лаборатория за откриване на съкровища по сведения на населението“ и всякакви групи сдружения	159
Христо Красин и тефтерите на поп Мартин	166
Тефтери и записки	170
Капани и проклетия	173
Змей кале	177
Тефтерът на Бойчин войвода	184
Послепис	188
Благодарности	189
Използвана литература	190

ПРЕДГОВОР

В мъглата на поробеното ни минало като скитници в мрака се появяват силуетите на безброй герои, гали живота си за свободата. Някои от тях са безвъзвратно забравени, други честваме всяка година със зоря и тържества.

Трети, въпреки че не са официално признати, са приети безрезервно от хората. Техните имена не се изучават в училище, портретите им не висят по стените на официалните учреждения, не се отпечатват и върху банкнотите, но те владеят нещо много по-ценно. Притежават огромната любов на хората.

Най-известният и обичан такъв герой е Вълчан войвода.

Няма българин – нито стар, нито млад, който да не е чувал името му. Вангалските следи, оставени от търсачите на митичните му съкровища, могат да бъдат видени из цяла България. И въпреки че официално

до днес няма намерено нито едно от тези съкровища, приказките и легендите прогължават.

Много по-интересно от търсенето на златото обаче е друго: личността на Войводата, идеята, че един човек може да поведе след себе си стотици, които години наред да следват мечтата за свобода. Не просто да я следват, а да пожертват за нея живота си: да не виждат близките си, да се крият по горите и да не знаят дали ще има утре, или костите им ще бъдат разнесени от животните.

Вълчан войвода често е представян като безпощаден, зловец разбойник, който няма милост и прошка нито към свои, нито към чужди. Така е. Но освен всички тези определения, които са безспорни, аз бих гала на Войводата и още едно. Според мен той е най-големият мечтател.

Да загържиш мечтата за освобождението на България през всички трудни години, да не се откажеш от нея въпреки всички несгоди, потери, рани и жертви е огромен подвиг. Подвиг на непоправим мечтател.

Всяка от историите в Първа част е преразказана от творбите на различни автори, които са работили по темата за прочутия Вълчан войвода, както и от иманярски легенди. Съвсем умишлено годините, в които са се случвали тези събития, са оставени така, както са дадени от авторите, въпреки че хронологически някои от тях са несъвместими.

Всички противоречия и несъответствия обаче, взети заедно, ни представят силния и пълнокръвен образ на един знаменит българин.

Вероятно някои от тези истории не са се случили по начина, по който са разказани, или дори изобщо не са

случили. Други обаче са напълно достоверни. Прегадени са от хора, живели съвсем близо до времето, в което са се развили тези събития, а и са документирани в народните песни, които са най-верният летопис.

Историите за Войводата не свършват с неговата смърт, а продължават да се развиват и разказват и до наши дни.

Как и какви са те?

Ще стане ясно малко по-нататък. А сега нека да започнем с най-известните истории за живота и подвизите на Вълчан войвода.

ПЪРВА ЧАСТ

**Живот, приключения и битки
на Вълчан войвода**

*Посъбра Вълчан войвода
дружина върли хайдуги,
в ятака Стефан от Ченге.
Седнали да ядът, да пият.
Като ядяха, пияха,
войводата им говори:
– Дружина вярна събрана,
както са вярно събрахме,
тъй да са вярно слушаеме.
Хайде да идем, дружина,
в Кара Азма село голямо,
там има турци богати,
парите да им оберем,
пушки и патрони да купим.*

Добричко

НАЧАЛОТО

Вълчан се родил на 7 януари 1775 г. в село Копан, което някога се намирало между селата Долна и Горна Камила – Малкотърновска околия.

Мъжете от Вълчановия рог били едри, яки и смели балканджии. Топорът (брагвата) на един от чичовците му тежал 8 оки (1 ока е 1,28 кг). Той вдигал и мятал на рамо с лекота чувал, пълнен с 6 крини жито. Когато сядал да се храни, омитал едно печено агне, погача хляб и пълна копаня с гробено мляко.

Още докато растял Вълчан, си личало, че и той ще стане висок и силен. Имал буйна черна коса, черни мустаци и толкова светлосини очи, че ако човек го погледнел от 10–15 метра, му се струвало, че е кьорав.

През геня помагал на баща си Стойчо Вълчанов в земеделските работи и пренасял възлища и гървен материал, като, за да ги продаде, понякога стигал чак до пристанището в Инеага (Лозенградска околия, на територията на днешна Турция).

Един ден по време на тежка кирия (превоз на материал или пътници) Вълчан видял, че биволите му са обосели. След като стоварил стоката, отишъл при налбантин. Доста хора се били събрали и Вълчан зачакал. Дошъл и неговият рег, ковачът сложил подкови на едното животно и спънал второто, за да сложи и на него. Тогава обаче се появил непознат турчин, който пререгил всички и се развикал, че неговият кон трябва да мине преди животните на раята. Нарегил на налбантина да остави вола и да подкове първо неговия кон.

Въпреки че тогава бил само 18-годишен, Вълчан не търпял неправдите и се намесил. Агата извадил ятагана си, а Вълчан климията (масивно гърво, с което се заклинват ритлите; част от ходовата част на каруцата). Стигнало се до сблъсък, младият не премерил силата си и с няколко удара убил турчина.

ПЪРВОТО ЗЛАТО И ИДЕЯТА ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕТО

След тази случка на Вълчан се наложило спешно да бяга и да поминава гругаге. Нямало как да се върне на село и да прогължи живота си, както готогава. Изплашен, но не и сломен, младият мъж тръгнал към най-близкия голям граг, Солун, където чрез познати на баща си намерил убежище при морския капитан Ставрус. Самият Ставрус също не бил особено верен на Османската империя и изкарвал парите си, като организувал грабежи с гемията си между Цариграг и Солун. Така Вълчан, който никога го този ген не се бил качвал на кораб, станал пират (1808–1809 г.).

Високият, силен и безстрашен млаг мъж бързо се превърнал в безценен помощник на стария грък. Така минали няколко години. Натрупали голямо богатство от обири. След егин набег обаче по следите им била вдигната голяма морска потеря. Наложило се Ставрус и Вълчан, единствените оцелели в битката с преслед-

вачите, да слязат на брега. Знаейки, че храненикът му е българин, старият грък попитал Вълчан познава ли добре планината около Троянския проход. Вълчан отговорил утвърдително. Тогава Ставрус му показал стара персийска тапия, в която било отбелязано мястото на голямо римско имане, скрито в огая, изгълбана в пещера в Троянския Балкан.

Тръзнали на път. Няколко месеца – от ранна пролет до септември, обикаляли Балкана и след голямо лутане и множество неуспешни опити най-накрая стигнали до пещерата и тайната огая. А там... В огаята имало огромно богатство – 193 кюлчета злато, по 15 оки едното. Докато пътували, Вълчан постоянно слушал от Ставрус, че когато извадят златото, ще откупят имотите на някой си Суати паша и ще си живеят славно.

Само че мечтата на Вълчан била груга. Той не искал просто купчина пари, за да живее охолен живот. Искал нещо повече. Свободата на България.

Една вечер, докато седели край огъня, Ставрус за кой ли път заповтарял старата песен за къщата и имането. Заспорили, скарали се. Никой не отстъпил от своето. Единият искал да тръгнат към Гръцко, гругият – да спасява Отечеството си. Старият казал на по-младия, че България никога няма да бъде свободна, че българите винаги ще бъдат рая и че всеки трябва да се спасява поединично. Разгневен от тези гуми, макар в тях да имало частица истина, Вълчан скочил и го заклаал. На следващия ден го закопал, а на гроба до главата му поставил златна плочка, разсечена на две, точно както била разсечена и главата на алчния старец.

Пътят прег Вълчан бил открит, така че той можел да осъществи плановете, които кроял през дъл-

гите дни, докато плавал на гемията. Като човек, изучил добре силата на османската войска и по море, и по суша, младият мъж си давал ясна сметка, че парите от една пещера няма да стигнат за въстание, което да освободи България. Трябвало още много злато, трябвала и голяма гружина и най-вече силен съюзник, който да се изправи срещу империята на поробителите. Това, разбира се, можело да бъде само Руската империя, която почти постоянно водела войни с османците. Така в главата на Вълчан, още преди стане войвода, се зародила и заживяла мисълта да откупи освобождението на българите от русите.

Вълчан започнал да събира гружина „все пострагали окумушлици хора“. Дядо Дельо го запознал с Христо войвода (един от най-значимите сред 100-те войводи на Сливен). Славният хайгутин, който години наред нападал гушманите и помагал на бедните, вече бил остарял и се оттеглил в пещера над изгорен манастир в Странджа планина. Въпреки че оставил пушката и ножа в миналото си, старият войвода не бил забравил мечтата за освобождение на поробените си събратя. Час след час и ден след ден той разказвал на младия мъж своите преживявания и приключенията си, съветвал го, учил го. Така по-възрастният с 40 години Христо войвода станал за Вълчан най-важният учител.

С част от златото, намерено в римската хазна, гвамата се захванали за работа. Възстановили първо старата манастирска черква, а след това издигнали и нова. В основите на олтара изкопали скривалище, което закрили с врата на долап. По-късно Христо войвода се подстригал за монах, приел името Хрисант и станал изкумен на манастира. До края на живота си, с руск да

бъде разкрит, той посрещал и криел там през зимните месеци не само своя ученик Вълчан войвода, но и ранени четници или такива, които нямало къде да идат. Легендите разказват, че заради честите проверки на турците под манастира бил прокопан подземен тунел, през който хайдутите можели незабелязано да влизат в светата обител или да избягат, когато се наложило.

Игуменът Хрисант останал верен приятел и съветник на Войводата до смъртта си. Когато през зимата Вълчан изгвал в манастира, разговаряли по цели нощи. Монахът карал младия вълк да му разказва какво се чува да става по света и има ли някаква надежда за свобода. А след това заедно обмисляли какво и как трябва да сторят, за да сполучи планът им.

Отец Хрисант умрял през 1813 г. като пръв игумен на Вакъфския манастир. Гробът му станал място, на което новопостъпилите в четата на Вълчан хайдути, както и в четите на други войводи (Ангел войвода, Дагъл Стоян, Георги Гарабчи и Кара Добри) полагали клетва за вяност.

Плочата от гроба на стария Христо войвода и днес може да се види в притвора на църквата на манастира. И в наши дни хората все още го наричат Хайдушкия манастир.

Ирена Григорова
СКИТНИК В МРАКА
По стъпките на Вълчан войвода и неговото злато

Отговорен редактор *Мария Чунчева*
Редактор *Лиляна Карагьозова*
Коректор *Цвета Нинкова*
Снимки *Ирена Григорова*
Дизайн на корицата *Яна Аргиропулос*
Препечат *Апостроф*

Българска. Първо издание
Формат 60x90/16
Печатни коли 12
ISBN 978-954-2962-89-2

Апостроф

Запазена марка на „Алто комюникейшънс
енг пблшингз“ ООД
София, бул. „Васил Левски“ 31
тел.: 02/ 943 87 16, e-mail: books@apostrof.bg

Книгите на „Апостроф“ можете да закупите
от www.enthusiast.bg

Печат АЛИАНС ПРИНТ

В тъмната на миналото като скитници в мрака се появяват силуетите на безброй герои, дали живота си за свободата на България. Някои от тях са безвъзвратно забравени, други честваме всяка година, а трети, въпреки че не са официално признати, са намерили място в сърцата на хората.

Най-известният и обичан такъв герой е Вълчан войвода, който и днес живее в паметта на народа ни чрез митове, легенди, песни и писания. Освен с героичните си подвизи Войводата е познат и като основен вдъхновител и участник в стотици иманярски предания.

В книгата си „Скитник в мрака“ журналистът Ирена Григорова изследва всички възможни източници, които разказват за живота, подвизите и митичните златни съкровища на Вълчан войвода. Тя ни води на незабравимо приключение – посещаваме местата, свързани с живота му, виждаме неразчетени карти и криптирана хайдушка азбука и научаваме невероятни истории.

Ирена Григорова е позната на публиката от работата си в „Преди обед“ по БТВ, „Денят започва с Георги Любенов“ по БНТ и ютуб канал „Прастари времена“. След огромния успех на книгите „Мистичните пътеки на България“ и „Прастари времена“ авторката ни представя още едно интересно

четиво за почитателите на историята и на любопитните и недостатъчно популярни моменти от нея.

